

УДК 37.018:316.454.5

Чернова Т. Ю., Голяд І. С.

КОНЦЕПТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ: СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті обґрунтовано ідеї концепту педагогічного коучингу у суб'єкт- суб'єктній взаємодії, які мають на меті забезпечення постійного професійного розвитку учасників навчально-виробничого процесу та успішне проходження коучингових процедур в освітньому закладі. Розглянуто та зроблено акцент на базові поняття концепції педагогічного коучингу, а саме: коучинг, самокоучинг, педагогічний коучинг, педагог, суб'єкт освітнього процесу, взаємодія, партнерство, співпраця, зміни, діалог, відкритість, активне сприйняття. У статті визначено закономірності педагогічного коучингу та основні підходи, які відобразилися в концепті, а саме: компетентісний, синергетичний, системно-діяльнісний, інформаційно-психологічний, які дають змогу у подальшому визначити елементи моделі ПК.

Ключові слова: коучинг, самокоучинг, педагогічний коучинг, коучингова компетентність, концепт педагогічного коучингу.

За роки свого існування коучинг зарекомендував себе як результативний підхід до розкриття внутрішнього потенціалу лідерів та управлінців, зокрема, в країнах Південної Америки, Західної Європи і Південно-Східної Азії. Він може бути розглянутий і як інноваційний розвиток вітчизняних ідей формування та розвитку професійної компетентності, особистісної самореалізації й самоактуалізації педагога.

В багатьох країнах Західної Європи, США, Канаді, Ізраїлі, а також країнах Південно-Східної Азії (передусім Китаї, Японії та Південній Кореї) професійна підготовка коучів стала невід'ємною складовою академічної освіти: як класичної університетської, так і курсів МДА (Магістр ділового адміністрування). Так, сьогодні існує вже більше сотні різних течій та форм коучингу, зокрема: коактивний коучинг, self-коучинг, life-коучинг, трансформаційний коучинг, NLP-коучинг, провокативний коучинг, процесуальний коучинг, трансакційний коучинг, коучинг прийняття рішень, системний коучинг, коучинг здоров'я тощо. Педагогічний коучинг як окремий напрям системного розвитку особистості формується в Україні як окрема дисципліна.

У цілому всі напрями виходять з положення, що **коучинг** можна визначити як **процес сприяння максимальному саморозкриттю потенціалу окремих людей чи організацій**. Хоча при цьому кожна зі шкіл коучингу має свої нюанси розуміння сутності коучингу. Так, Ентоні М. Грант дає таке визначення коучингу: "Коучинг – це сфокусований на рішенні, орієнтований на результат і системний процес співробітництва, під час якого коуч сприяє покращенню виконання діяльності, збільшенню

життєвого досвіду, самостійному навчанню та особистісному зростанню людей”.

Теоретико-методичні основи коучингу отримали широке висвітлення у роботах Т. Борової [1], В. Зеленіна [2], О. Тіщука [4]. Проблема формування коучингової компетентності розглядаються у роботах І. Голіяд [5], А. Ківшик [3], Т. Чернової [5]. Дисципліна педагогічного коучингу знаходиться у стадії формування, тому потребує детального аналізу та вивчення, що надасть суб'єктам освітнього процесу (СОП) можливість якісно саморозвиватися та сприяти розвитку педагогам, учням, соціальним партнерам.

Мета статті – теоретично обґрунтувати концепт педагогічного коучингу у суб'єк-суб'єктній взаємодії, що має на меті забезпечення постійного професійного розвитку учасників навчально-виробничого процесу та успішне проходження коучингових процедур в освітньому закладі.

Традиційно центральною фігурою в підвищенні ефективності управлінської та інших видів діяльності виступав керівник установи, підприємства, організації. На сучасному етапі результат діяльності команди залежить від оточення керівника, яка певною мірою визначає характер комунікацій, ціннісні орієнтири і, як наслідок, ефективність діяльності підприємства, установи чи організації в цілому.

У сучасних комунікаціях підкреслюється важливість емоційного аспекту діяльності працівників. Вони пов'язані з високим рівнем відповідальності, наявністю постійного стресу, інтенсивними міжособовими стосунками, що вимагають ефективною емоційно-вольовою регуляції. Педагогічний коучинг як технологія особистісного та професійного розвитку педагогічних працівників та досягнення спільного соціального, особистісного та творчого потенціалу команди у процесі її розвитку дозволяє отримати максимально можливий ефективний результат при формуванні та розвитку професійної компетентності педагога.

Концепт – це багатозначний термін, який містить інноваційну ідею з креативним змістом, цьому повністю відповідає педагогічному коучингу (ПК). Багатозначність поняття “педагогічний коучинг” визначається в різних функціях: технологія професійного розвитку, механізм спрямованої самоорганізації, технологія навчання, технологія управління тощо. Воно багатоаспектне і спрямоване на розвиток особистості, бо є механізмом впливу на СОП з метою його усвідомленого професійного розвитку. Саме його покладено в основу моделі педагогічного коучингу, тому доцільно визначити основні його ідеї та площину застосування.

Серед видів коучингу не випадково було виокремлено напрям, що належить до сфери педагогічної освіти. Він безпосередньо стосується системи професійної освіти, підготовки майбутніх педагогів та їхнього розвитку упродовж життя.

Основні *ідеї* концепту педагогічного коучингу:

- Формування та розвиток коучингової компетентності є пріоритетним

напрямом в освітній і професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації педагога.

- Максимальне розкриття педагогом потенціалу СОП має сприяти ефективному досягненню цілей.

- Формування коучингової компетентності педагога усуває обмеження щодо досягнення особистісно значущих та стійких змін у професійній та особистій сферах життя.

- Допомога СОП вчитися, спрямовується на безперервну самоосвітню діяльність педагога. Він володіє коучинговою компетентністю, залучається до партнерської взаємодії для того, щоб у співпраці з СОП виробити та виокремити цілі, завдання й розробити план дій для їх досягнення.

- Освітній процес ґрунтується на природі коучингових відносин, основою яких є плідна, активна співпраця педагога та СОП. Ці відносини – альянс між двома партнерами, спрямований на досягнення цілей та задоволення освітніх потреб.

- Синтез елементів ПК та самокоучингу необхідний задля прискорення бажаних та очікуваних змін у результатах навчання.

Отже, з метою забезпечення постійного професійного розвитку учасників навчально-виробничого процесу необхідно створити умови для успішного проходження ними коучингових процедур.

Аналіз поняття та моделі ПК дає підставу визначити концепцію педагогічного коучингу в освітньому закладі.

Базовими поняттями концепції є: коучинг, самокоучинг, педагогічний коучинг, педагог, суб'єкт освітнього процесу, взаємодія, партнерство, співпраця, зміни, діалог, відкритість, активне сприйняття.

Педагогічний коучинг можна представити з різних позицій. Він може бути спрямований на зміну поведінки, відносин в учнівському колективі; на координування та збалансованість різних видів діяльності СОП; на взаємодію та співпрацю соціальних партнерів; на розкриття професійного потенціалу та професійного зростання педагога.

В ідеалі педагог, який володіє коучинговою компетентністю, має гармонійно поєднувати у своїй професійній діяльності три стратегії: педагогічну, підприємницьку, лідерську. Підприємець – фахівець, здатний побачити й реалізувати можливість. Лідер – людина, здатна вести за собою інших. Педагог – особистість, яка проводить практичну роботу з виховання, освіти та навчання різних вікових груп, має спеціальну підготовку в цій області або вчений, який розробляє теоретичні проблеми педагогіки.

Важко не погодитися, що сучасна педагогіка – це Мистецтво з великої літери, тому що воно поєднує в собі елементи музики, поезії, образотворчого мистецтва, архітектури, скульптури та акторської майстерності.

Педагог – це диригент, який здатний налаштувати душевні струни СОП на позитивний лад і керувати оркестром, не порушуючи встановлених

правил педагогіки.

Педагог – це скульптор, який відрубує все зайве і непотрібне і створює справжніх Галатей з кожного учня, здатного служити своїй країні чесно і віддано.

Педагог – це художник, який вчить бачити красу життя і розуміти прекрасне.

Педагог – це поет, який оспівує криницю знань і мудрості світло.

Педагог – це актор, який виконує найголовнішу роль в процесі навчання і виховання молодого покоління, який повинен бути завжди на висоті, без фальші і лицемірства.

Педагог – це архітектор, який буде майбутнє покоління країни, забезпечуючи цілеспрямоване формування і розвиток кожної особистості, як неповторної людської індивідуальності.

Проте у практиці педагога часто зустрічаються обмеження, які не дають ефективно розвинути таким навичкам, як управління своєю поведінкою; формування особистих цінностей; визначення особистих цілей; саморозвиток; прийняття рішень; управління власним мисленням; вплив на людей; управління людьми; навчання; формування ефективних команд. Педагог має вагомий вплив на СОП. У зв'язку з цим використання технології педагогічного коучингу є доцільним і потреба в ньому постійно зростає.

Розуміння ПК у діяльності педагога ґрунтується на закономірностях, які ми розглянемо детальніше.

1. Активізації природних механізмів розвитку. Педагог постійно спрямовує свої дії на розвиток СОП. Ініціатива та дія в цьому випадку йде від особи, яка підлягає впливу, а методи й технології спрямовуються на досягнення взаємоузгодженої мети.

2. Зближення різних за походженням процесів на основі діалогічної адаптації взаємодіючих сторін. Основою ефективних комунікаційних процесів є ПК.

3. Залежність адаптивного характеру ПК від реалістичності його мети. На виході педагогічно-коучингових процедур завжди повинен бути результат.

4. Взаємоадаптація у суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Одним із основних елементів ПК є раппорт (взаєморозуміння), який дозволяє посилити встановлення гармонійних стосунків між педагогом та СОП.

5. Оптимальне співвідношення спрямовуючих впливів учасників коучингової взаємодії. Кінцевим результатом педагогічного коучингу є професійний розвиток СОП.

6. Моніторинговий супровід коучингової взаємодії та їх рефлексивного розвитку. Рефлексія є підґрунтям коучингових процедур. Моніторинговий супровід допомагає швидше та більш ефективно розвиватися рефлексивним поштовхам, а також може бути основою самомоніторингу діяльності, що значно підвищить продуктивність роботи.

7. Взаємозалежність поточного коригування та перспективного

регулювання діяльності суб'єкта взаємодії. Головним елементом ПК є встановлення цілей та визначення шляхів їх реалізації, на основі чого розкривається можливість бачення перспективних цілей, що є також безпосередньою умовою успішних коучингових процедур.

8. Підсилення суб'єктності відносин та партнерських стосунків. У коучингових стосунках СОП є основним діячем і головним у прийнятті рішень, тоді як педагог є помічником у знаходженні необхідних шляхів вирішення питань та тим, хто дозволяє зняти обмеження СОП. Ці стосунки розвиваються за умов, коли підтримуються партнерські відносини між членами колективу та керівництвом, що сприяє створенню необхідного мікроклімату для професійного розвитку СОП.

9. Інформаційна дія з прямим та зворотним зв'язком, що відбиває структуру взаємин та забезпечує поточне взаємокоригування учасників коучингової взаємодії.

Необхідно зазначити, що кожна коучингова дія завжди виходить на зворотний зв'язок. Без прямого впливу педагогічні коуч-сесії не відбуваються, тому ця закономірність певною мірою належить до ПК. В його основі знаходиться взаємодія, яка ґрунтується на діалозі з СОП.

В основі ПК знаходиться синергетичний підхід. Синергетика досліджує процеси переходу складних систем із невпорядкованого стану в упорядкований і розкриває такі зв'язки між елементами цієї системи, за якими їх сумарна дія в рамках системи перевищує за своїм ефектом просту суму функцій дії елементів, взятих окремо. Синергетика пропонує дивитися на світ дещо по-іншому. Цінність синергетичного способу мислення в тому, що воно забезпечує цілісність світобачення, всеохоплюваність сприйняття світу.

Нами розглядається інформаційно-графічний підхід, який базується на теорії обробки та накопичення інформації, врахування когнітивного стилю діяльності, що передбачає сукупність розумових дій та трансформацію їх через графічне зображення. Такі дії педагог повинен використовувати й аналізувати в процесі професійного розвитку СОП: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, міжпонятійні зв'язки та дедукція. Вихідним пунктом у когнітивній стратегії розвитку є орієнтовна основа дій. Комунікація нами розглядається як вид зв'язку, інформування, спілкування, взаємодія. Основною функцією комунікації є стимулювання до дії, регуляція потоку інформації графічними методами.

Дослідження універсальних взаємозв'язків, внутрішньо (у процесі взаємодії системи із зовнішнім середовищем) містить ідею адаптації, що ставить проблему зародження та динаміки систем внутрішнього управління.

Стрижневою проблемою розвитку системи є питання про те, як у процесі взаємодії ініціюється зміна системи світогляду – в окремих напрямках і в цілому, а також те, якою є ступінь активності самої системи та ступінь активності середовища. Своєрідна суперечливість процесу зміни в складній системі полягає в тому, що зміни відбуваються не заради зміни, а

в цілісному процесі життєдіяльності системи. Біологічні та соціальні системи у своєму розвитку споконвічно прагнуть до збереження базової моделі, яка довела свою адекватність зовнішньому світу.

Термін “системно-діяльнісний підхід” об’єднує два варіанти: “системний підхід” і “діяльнісний підхід”, які притаманні коучинговій взаємодії. “Системний підхід” – термін збірний. Ним позначають методологічні напрями, запозичені з різних наук та об’єднані тенденцією вивчення своїх об’єктів як систем. В основі цього підходу відмова від однобічних аналітичних, лінійно-причинних методів дослідження, а основний акцент зроблено на цілісності інтегрованих якостей об’єкта, їх походження, тому увагу зосереджено на виявленні зв’язків і взаємин як у межах об’єктів, так і з навколишнім середовищем.

З позицій педагогічної психології діяльнісний підхід до освітнього процесу полягає у виявленні особливостей пізнання надбань культури, накопичених людством, передавання студентові загальноісторичного досвіду, виробленого соціальною практикою: знань, умінь, навичок, здібностей, видів і засобів діяльності, а також психологічного розвитку. Процес навчання відбувається у формі співдружності, спільної діяльності педагога і студента (учня) відповідно до цілей навчання.

Одним із пріоритетних підходів в ПК є компетентнісний підхід. Таке твердження виходить із того, що сутністю коучингу є допомогти людині стати професіоналом своєї справи, тобто бути компетентним у роботі. Основна мета реалізації компетентнісного підходу – забезпечення ефективності і якості освіти. Провідна ідея компетентнісного підходу – інтерпретація змісту освіти, що формується “від результату” (“стандарт на виході”). Компетентнісний підхід передбачає перехід у конструюванні змісту освіти – від “знань” до “способів діяльності”. Розвиток компетентнісного підходу у світовій та вітчизняній освітній практиці часом випереджає теоретичне осмислення проблеми.

Згадаємо, що професійна компетентність розуміється як інтегральна характеристика особистості працівника, що відображає не тільки ступінь освоєння знань, умінь і навичок у тій чи іншій галузі професійної діяльності, але й сукупність особистісних якостей, що відображають вміння людини жити та ефективно діяти в суспільстві. Компетенція – результат освіти, що виражається в готовності людини до вирішення певних завдань професійної і позапрофесійної діяльності на основі використання нею внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Професійні компетенції – результат професійної освіти, що виражається у здатності й готовності фахівця до реалізації певних професійних функцій на основі використання ним внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Таким чином, компетентнісний підхід віддзеркалює основну сутність педагогічного коучингу.

Останнім часом теоретики педагогіки все частіше звертаються до гуманістичних теорій. Гуманізм є філософським підґрунтям нової

(неокласичної) методології педагогіки. Гуманізм – (лат. *humanus* – людський, людяний) – система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність. Видатними гуманістами були Я. Коменський, І. Вишенський, Г. Сковорода, Т. Шевченко. Гуманізм – це сповідування загальнолюдських цінностей: любові до людини, свободи, справедливості, гідності людської особистості, працелюбності, досконалості, милосердя, доброти, благородства. Гуманістичні ідеї можуть бути застосовні до всіх людей і всіх соціальних систем. Визнається взаємодія гуманістичних і національних цінностей. Стрижнева ідея гуманізму: при формуванні особистості не можна застосовувати насилля, якими б цілями воно не обґрунтовувалося. Блага людини – вище за все.

З огляду на це, можна зазначити, що основною ідеєю педагогічного коучингу є благополуччя студента (учня), яке досягається плідною взаємодією педагога і СОП щодо досягнення взаємовизначених цілей, проте прийняття рішення здійснюється завжди суб'єктом взаємодії. Необхідно зазначити, що ПК зорієнтований на майбутнє, сфокусований на вирішення завдань, спрямований на дію та досвід СОП як основу прийняття рішень.

Педагогічний коучинг ґрунтується на тій же філософії змін, які використовуються в тренінгах та в позитивній психології. Він базується на спортивній моделі коучингу та означає, що СОП задоволений нинішнім станом та ще має бажання досягти кращої ситуації через постійну роботу та тренування. ПК зорієнтований на дію та має в основі принцип навчання через дію. Його завдання побудовані на конструктивному досвіді СОП, які через зворотний зв'язок сприяють позитивним змінам.

Професійний розвиток педагога з інструментами ПК передбачає використання проактивних методів створення ситуацій, які кращі за ті, що застосовуються нині в освітньому процесі. Ця концепція включає “вирішення завдань”, але не працює над проблемами, ґрунтуючись на тому, що наш мозок легше заповнити проблемними думками та їх вигаданням. Існує три причини цього: по-перше, еволюційний механізм виживання; по-друге, емоційний компонент; по-третє, проблеми є більш конкретними, ніж цілі. Щоб змінити такий порядок речей, педагог використовує ПК і працює над зменшенням страхів та інших негативних емоцій СОП, що робить цілі чіткими та привабливими. Одним із таких напрямів є навчання думати та говорити позитивно, змінюючи слова, що належать до проблемного ряду, словами, що несуть елемент розвитку.

Таким чином, ПК спрямований на постійний професійний розвиток педагога та СОП через навчання та самоосвіту. Його кінцевою метою є постійний професійний саморозвиток особистості студента (учня), що веде до його самореалізації. Використання механізму спрямованого саморозвитку, на якому ґрунтується ПК, забезпечить природовідповідний розвиток СОП і надає можливість більш ефективно використовувати власні природні ресурси. Отже, ПК є механізмом, за допомогою якого педагог

допомагає майбутньому фахівцю розвивається ефективно.

Отже, ми розглядали концепт ПК у контексті суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу, який дає змогу у подальшому визначити не тільки елементи моделі ПК. Усвідомлення педагогом користі сучасної інноваційної технології, дозволяє СОП використовувати ПК у професійному саморозвитку на постійній основі.

Використана література:

1. *Борова Т. А.* Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу [Текст] : монографія / Т. А. Борова. – Харків : Компанія СМІТ, 2011. – 384 с.
2. *Зеленин В.* Коучинг реальности: беспредельное совершенство: электронный ресурс / В. Зеленин. – Режим доступа : <http://www.zelenin.com.ua/text/19-2011-05-21-13-22-27.html>
3. *Ківшик А. І.* Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічного навчального закладу: коучинговий підхід: метод. рекомендації / А. І. Ківшик, Т. Ю. Чернова. – Хмельницький : ФОП Бідюк, 2015. – 254 с.
4. *Тищук А.* Коучинг. Это так просто? / А. Тищук. – Киев : Издательство: ООО “Майстер Книг”, 2013. – 52 с.
5. Педагогічний коучинг: навч.-метод. посіб. / за заг. редакцією Д. Е. Кільдерова ; Т. Ю. Чернова, І. С. Голяд, О. А. Тищук. – Київ: 2016. – 166 с.

References:

1. *Borova T. A.* Teoretichni zasady adaptivnogo upravlinnya profesinyim rozvyitkom naukovohedagogichntih pratsivnyikiv vyischoho navchalnogo zakladu [Tekst] : monografiya / T. A. Borova – Harkiv : Kompaniy SMIT, 2011. – 384 s.
2. *Zelenin V.* Kouching real'nosti: bespredel'noe sovershenstvo: ehlektronnyj resurs / V. Zelenin. – Rezhim dostupa : <http://www.zelenin.com.ua/text/19-2011-05-21-13-22-27.html>
3. *Kivshyik A. I.* Rozvyitok profesynouoi kompetentnosti hedagogichntih pratsivnyikiv profesiyno-tehnicnogo navchalnogo zakladu: kouchingovyiy pidhid : metod. rekomendacii / A. I. Kivshik, T. YU. SChernova. – Hmel'nic'kij : FOP Bidyuk, 2015. – 254 s.
4. *Tishchuk A.* Kouching. ENto tak prosto? / A. Tishchuk. – Kiev : Izdatel'stvo: ООО “Majster Knig”, 2013. – 52 s.
5. *Pedagogichnij kouching : navch.-metod. posib. / za zag. redakcieyu D. E. Kil'derova ; T. YU. SChernova, I. S. Goliyad, O. A. Tishchuk. – Kiiv : 2016. – 166 s.*

ЧЕРНОВА Т. Ю., ГОЛЯД І. С. Концепт педагогического коучинга: субъект-субъектное взаимодействие участников образовательного процесса.

В статье обоснована идея концепта педагогического коучинга в субъект-субъектной взаимодействии, которые имеют целью обеспечения постоянного профессионального развития участников учебно-производственного процесса и успешное прохождение коучинговых процедур в образовательном учреждении. Рассмотрены и сделан акцент на базовые понятия концепции педагогического коучинга, а именно: коучинг, самокоучинг, педагогический коучинг, педагог, субъект образовательного процесса, взаимодействие, партнерство, сотрудничество, изменения, диалог, открытость, активное восприятие. В статье определены закономерности педагогического коучинга и основные подходы, которые отразились в концепте, а именно: компетентный, синергетический, системно-деятельностный, информационно-психологическое, которые позволяют в дальнейшем определить элементы модели ПК.

Ключевые слова: коучинг, само коучинг, педагогический коучинг, коучинговая компетентность, концепт педагогического коучинга.

CHERNOVA T., GOLIIAD I. Pedagogical coaching concept: a subject-subject interaction of participants in the educational process.

In the article the idea of teaching the concept of coaching in a subject-subject interaction, aimed at providing continuing professional development of educational and participants of the production process and successful completion of procedures coaching at school. Considered and focuses on teaching basic concepts of coaching concepts, namely coaching, samokouchynh, teaching coaching, teacher, an educational process, cooperation, partnership, collaboration, change, dialogue, openness, active perception. The article defines coaching and teaching patterns of the main approaches that reflected in the concept, namely competence-oriented, synergetic, system-active, information-psychological that allow you to further define the elements of the model PC.

Keywords: *coaching, self coaching, teaching coaching, coaching competence, pedagogical concept of coaching.*